

частного обвинения является также и возможность подачи лицом, в отношении которого подана жалоба, встречной жалобы на потерпевшего.

В таких случаях суд объединяет в одно производство обе жалобы и рассматривает обе жалобы одновременно, что способствует установлению объективной истины. Следует отметить, что в судебной практике были случаи, когда обе стороны являлись виновными. Пленум Верховного Суда Азербайджанской Республики в своем постановлении № 5 от 27 декабря 1996 года «О практике применения законов, регулирующих участие потерпевшего в уголовном судопроизводстве», выступая с этой позиции, показал, что в том случае, если оба жалобщика выступают на судебном заседании не только как потерпевшие, но и как обвиняемые, в суде каждому из них должна быть обеспечена возможность пользования всеми процессуальными правами потерпевшего и обвиняемого [2, с. 338].

Литература:

1. Джафаркулиев М. А. Уголовный процесс Азербайджанской Республики. – Баку: Ганун, 2002.
2. Комментарий к Уголовному Кодексу Азербайджанской Республики. – Баку: Дигеста, 2006.
3. Уголовный Кодекс Азербайджанской Республики. – Баку: Юридическая литература, 2006.
4. Уголовный процесс: Учебник. – М.: Спарк, 2001. – С. 494.

Калужинський О. В., ЛНУ ім. І. Франка

МОЖЛИВІСТЬ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ СУДДЕЮ В СТАДІЇ ПОПЕРЕДНЬОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ

В статті здійснено научно-теоретичне дослідження питання оціночної діяльності судді в стадії попереднього розгляду кримінального дела, а саме можливості оцінки доказів суддею в цій стадії кримінального процесу. По результатам дослідження зроблено висновок, що оцінка доказів в цій стадії здійснюється і залежить від питання, яке буде вирішуватися суддею в ході попереднього розгляду дела і від рішення, яке суддя визнає необхідним винести по результатам попереднього розгляду.

In the article scientific and theoretic research of evaluating activities of judge in the preliminary stage of criminal case, particularly – ability of evaluation the proofs in this stage of the criminal case, is made. The conclusion is made on the basis of provided research according to which the evaluation of proofs in this stage is taking place and it depends on a question that is needed to be decided by the judge based on its results.

Удосконалення кримінально-процесуального законодавства в сторону його демократизації і відповідності міжнародно-правовим стандартам знайшло своє відображення у змінах та доповненнях до Кримінально-процесуального кодексу України (далі КПК України), внесених за останні роки. Саме в червні-липні 2001 року в Україні було проведено судово-правову реформу, яка отримала назву «Малої судової реформи», реалізацією якої стало внесення суттєвих змін та доповнень до кримінально-процесуального законодавства України. В результаті цих перетворень стадія віддання обвинуваченого до суду видозмінилась у стадію попереднього розгляду справи суддею, – змінилися і її завдання, порядок проведення, суть діяльності судді в цій стадії, а, отже, й її значення. Не дивлячись на неодноразові спроби дослідження даної стадії в науці кримінального процесу, без уваги залишився такий аспект діяльності судді в цій стадії як оціночна. В сучасних умовах потребує переосмислення своєрідна наукова догма щодо заборони «оцінки доказів» в цій стадії. Зміна законодавства не лише призвела до зміни суті і значення стадії, але й обумовила необхідність здійснення судом оцінки, щоправда, в дещо особливих межах і на умовах відмінних від судового розгляду.

До внесення відповідних змін до КПК існували різні позиції науковців щодо оцінки та дослідження доказів в цій стадії кримінального процесу. Так одні процесуалісти вказували на неминучість оцінки доказів в стадії віддання обвинуваченого до суду (Т. Н. Михайлова, М. Горкін), другі ж стверджували що оцінка може здійснюватись обмежено, лише за матеріалами, які містяться в справі та з однією метою: встановити достатність підстав для призначення справи до судового розгляду (М. М. Видря). Так, свого часу Т. Н. Михайлова зазначала, що суддя в стадії віддання обвинуваченого до суду повинен оцінити всі докази, які були зібрані попереднім розслідуванням або дізнанням для того, щоб погодитись чи не погодитись із обвинувальним висновком, перевірити правильність обрання запобіжного заходу. Проводячи зазначену оцінку суддя повинен був вирішити, чи достатньо доказів для

розгляду справи в суді, чи є в матеріалах справи істотні порушення матеріальних та процесуальних норм [6, 11-12]. Відтак, з позиції вказаного науковця, оцінка доказів в цій стадії є можливою, та проводиться з однією метою: встановити, чи є достатньо доказів для розгляду справи в суді.

М. Горкін вказував, що «здійснюючи оцінку доказів в стадії віддання обвинуваченого до суду, потрібно встановити всю повноту доказового матеріалу, його достатність для розгляду справи в суді. Від оцінки доказів в цій стадії залежить вирішення питання про призначення справи до судового розгляду, повернення справи на додаткове розслідування, закриття справи. Оцінивши докази, суд міг зробити висновок про невинуватість особи, притягнутої до кримінальної відповідальності та закрити справу, але суддя не міг зробити висновок про винуватість особи. Призначення справи до судового розгляду дає зрозуміти, що суддя вирішив, що в справі є достатньо доказів та у випадку їх підтвердження в судовому розгляді справи будуть необхідні дані для вирішення питання про винуватість особи [2, 138]. В свою чергу М. Видря зосереджувала свої погляди на тому, що при відданні обвинуваченого до суду оцінка доказів здійснювалась тільки на основі матеріалів справи, а сама стадія мала завдання – встановити достатність підстав для призначення справи до судового розгляду, а не доказаність пред'явленого обвинувачення. В даному випадку оцінюються не самі відомості про ті чи інші факти, а документи, в яких вони закріплені. Суддя в цій стадії встановлює достатність доказів для віддання обвинуваченого до суду, але не може вважати їх достатніми для винесення обвинувального вироку [3, 89-91].

Після того, як було трансформовано стадію віддання обвинуваченого до суду в стадію попереднього розгляду справи існувала своєрідна наукова догма щодо заборони «оцінки доказів» в цій стадії (В. Т. Маляренко [5, 6]; А. А. Павлишин, А. В. Солдатенко [8, 62]).

Зараз суддя не оцінює докази з метою встановлення їх достатності для призначення справи до судового розгляду, перед ним постає інше завдання – встановити наявність достатніх підстав для розгляду справи в судовому засіданні, а це не одне і те саме. Оскільки встановлення достатності доказів неодмінно приведе до висновку про винність (невинність) обвинуваченого, а достатність підстав – до висновку про наявність достатніх юридичних та інколи

фактичних даних для призначення справи до судового розгляду, що і є головним завданням цього етапу кримінального процесу.

В сучасній кримінально-процесуальній літературі немає єдиного трактування питання щодо оцінки доказів в стадії попереднього розгляду справи суддею. С. Прилуцький, В. Попелюшко вважають, що в стадії попереднього розгляду справи суддею докази повинні оцінюватися щодо їх допустимості, належності, достатності для розгляду справи в судовому засіданні. Не вирішується питання лише щодо достовірності, оскільки це прерогатива судового розгляду [10, 86-87; 9, 24]. П. Л. Ішимов навпаки стверджує, що на попередньому розгляді предметом судової оцінки доказів є їх такі властивості, як допустимість та достовірність [3, 33]. Натомість В. В. Назаров переконаний, що у зв'язку з реформуванням кримінального процесу саме питання про достатність доказів у попередньому розгляді справи суддею не вирішується [7, 340].

Щодо оцінки доказів в стадії попереднього розгляду справи суддею, слід зазначити, що оцінка доказів тут залежить від питання, яке буде з'ясовуватися суддею при попередньому розгляді справи та від рішення, яке визнає за необхідне прийняти суддя за результатами цього розгляду. Неможливо уявити прийняття суддею таких рішень як повернення кримінальної справи на додаткове розслідування, закриття справи, зміна чи обрання запобіжного заходу без оцінки доказів (фактичних даних). Адже, обґрунтованість цих процесуальних рішень є одним з важливих елементів процесуальної форми.

Так суд за клопотанням учасників кримінального процесу які визначені КПК, здійснює оцінку доказів при з'ясуванні наявності підстав для притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб, а також підстав для кваліфікації дій обвинуваченого за статтею КК України, яка передбачає відповідальність за більш тяжкий злочин, чи для пред'явлення йому обвинувачення, яке до цього не було пред'явлено. Без оцінки доказів (фактичних даних) суддя за наявності клопотання не зможе прийняти рішення про повернення кримінальної справи на додаткове розслідування.

При вирішенні питання про наявність або відсутність підстав для закриття кримінальної справи в стадії попереднього розгляду суддя також оцінює докази для виявлення наявності реабілітуючих, нереабілітуючих обставин для прийняття рішення про закриття справи. Законодавець, надаючи право судді в стадії попереднього розгляду справи з'ясовувати реабілітуючі обстави-

ни, фактично обумовив необхідність здійснення оцінки доказів. З'ясування питань про відсутність події злочину чи про відсутність у діянні складу злочину потребує обов'язкової оцінки доказів, які вказують на ці обставини. При цьому суддя фактично досліджує один чи декілька елементів предмету доказування у кримінальній справі.

Аналогічно приймаючи рішення про закриття справи за нереабілітуючими підставами суддя повинен проаналізувати та оцінити докази, оскільки, щоб закрити справу за такими підставами, необхідно встановити подію та склад злочину, довести вину конкретного обвинуваченого у вчиненому злочині, зібрати всі необхідні дані, які підтверджують наявність нереабілітуючої підстави для закриття справи, та відповідно до ч. 3 ст. 7-1 КПК отримати згоду обвинуваченого на закриття цієї справи за такою підставою [4, 53].

Вирішуючи питання про наявність підстав для зміни, скасування або обрання запобіжного заходу суддя також виходить з наявних у справі доказів, оскільки, при обранні запобіжного заходу має бути достовірно встановлено фактичні дані, які підтверджують умисел обвинуваченого ухилятися від слідства чи суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджати встановленню істини у справі тощо. Прийняття відповідного рішення можливе лише у випадку підтвердження цих правових підстав сукупністю перевірених суддею доказів. Відтак, прийняття такого рішення в стадії попереднього розгляду неможливе поза оціночної діяльності судді.

В проекті КПК від 2007 року внесеному народними депутатами Мойсиком В. Р., Вернидубовим І. В., Ківаловим С. В. простежуються також можливість оцінки доказів суддею в цій стадії процесу при аналізі підстав для прийняття ним окремих рішень, які впливають на подальший рух кримінальної справи.

Підсумовуючи вище наведене, слід підкреслити що оцінка доказів в стадії попереднього розгляду справи має обмежений, особливо окреслений характер та здійснюється суддею при з'ясуванні окремих питань в ході попереднього розгляду.

Дослідження питань, пов'язаних з оціночною діяльністю судді в стадії попереднього розгляду кримінальної справи, в тому числі питання оцінки доказів є перспективним в кримінально-процесуальній науці та повинно бути предметом глибокого, всебічного наукового вивчення.

Література:

1. Выдря М. М. Предание суду как гарантия законности привлечения к уголовной ответственности. – Краснодар, 1981. – 129с.
2. Горкин М. Настольная книга судьи. – М.: Юрид. лит., 1972. – 697с.
3. Ишимов П. Л. Производство предварительного слушания в суде первой инстанции. – М.: Юрлитинформ, 2007. – 259с.
4. Маляренко В. Т. Про закриття кримінальної справи (окремі аспекти). // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 3. – 58-63с.
5. Маляренко В. Т. Щодо повернення судом кримінальної справи на додаткове розслідування та прокурору. // Право України. – 2004. – № 4. – С. 4-8.
6. Михайлова Т. А. Предание суду в советском уголовном процессе. – М., 1981. – 67с.
7. Назаров В. В., Омеляненко Г. М. Кримінальний процес України. – К.: Юридична думка, 2005. – 560с.
8. Павлишин А. А., Солдатенко А. В. Проблемы оспаривания решения суда (судді) про взяття під варту, прийнятого на судових стадіях. // Життя і право. – 2004. – № 1. – С. 62-64.
9. Попелюшко В. О. Судовий розгляд кримінальної справи: Навч. посіб. – Острог, 2003. – 469с.
10. Прилуцький С. Допустимість доказів: сучасність та перспективи кримінального процесу України // Право України. – 2006. – № 4. – С. 86-87.

Азимов З. Н., ИФППИ НАН Азербайджана

РОЛЬ СУДА ПО УСТАНОВЛЕНИЮ ОБЪЕКТИВНОЙ ИСТИНЫ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНЫ

В статье отмечается, что вопрос о позиции суда в судебном следствии по установлению истины является сверхважным для определения природы состязательности уголовного процесса. В уголовно-процессуальном законодательстве позиция суда по этому вопросу может быть активной и пассивной. В настоящей статье проанализированы некоторые полномочия суда по получению, проверке и оценке доказательств в законодательстве обоих государств. Показаны схожие полномочия суда в процессе доказывания и пробелы в этих нормах по УПК.